

Bakalářská práce

2010

Jana Dvořáková

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**ROZVOD A JEHO NEGATIVNÍ DOPAD NA VÝVOJ
DÍTĚTE STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU**

Autor práce: Jana Dvořáková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. David Urban, Ph.D.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Milevsku 25.3.2010

Jana Dvořáková

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za pomoc při výběru tématu a za cenné a přínosné rady při psaní bakalářské práce, vhodné připomínky a metodické vedení.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	
1. ROZVOD	8
1.1 Svěření dítěte do výchovy rodiče.....	9
1.2 Rodičovská péče.....	10
1.3 Chování rodičů.....	10
2. VÝVOJ DÍTĚTE STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU (11-15 LET)	12
2.1 Základní charakteristika.....	12
2.2 Potřeby dítěte staršího školního věku.....	13
2.3 Negativní důsledky na vývoj dítěte staršího školního věku.....	15
2.3.1 Smutek a strach.....	15
2.3.2 Psychika a její negativní následek.....	16
3. DOPAD ROZVODU NA DÍTĚ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	17
3.1 Oblast vztahu dětí s rodiči.....	17
3.2 Odchod jednoho rodiče z domácnosti.....	18
3.3 Opatření v zájmu dětí.....	20
4. MOŽNOSTI ŘEŠENÍ VZTAHŮ MEZI RODIČI A DĚTMI	21
4.1 Sociálně-právní ochrana dětí.....	22
4.2 Změny v oblasti vztahu dětí s rodiči.....	22

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	24
5.1 Cíl výzkumu.....	24
5.2 Cílový soubor.....	24
5.3 Způsob výběru respondentů.....	24
5.4 Způsob vyhodnocování a zpracování dat.....	25
6. PREZENTACE VÝSLEDKŮ	26
6.1 Popis vztahu mezi rodiči a dětmi.....	26
7. DISKUSE	29
7.1 Klíčová zjištění.....	32
ZÁVĚR	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	35
SEZNAM PŘÍLOH	37
PŘÍLOHY	38
ABSTRAKT	46
ABSTRACT	47

ÚVOD

Téma rozvod a jeho dopad na vývoj dítěte jsem si vybrala proto, že se s touto problematikou skoro denně setkávám. Pracuji jako sociální pracovníce na oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) při Městském úřadě v Milevsku, kde se s problematikou rozvodů setkávám. Často zde řešíme právě praktické dopady rozvodu na dítě, na jeho budoucí život a na vztahy s rodiči a blízkými příbuznými. Je to také téma blízké každému z nás. Každý vyrůstal v rodině nebo nějaké skupině a odtud si odnesl do svého budoucího života určité modely chování, návyky, dodržování společenských norem. Rodina nám ukázala jak máme žít a vzájemně se k sobě chovat, ovlivnila každého z nás ať už pozitivně nebo negativně.

O rozvodu a dítěti byla napsána celá řada odborné literatury, zajímavé jsou především praktické zkušenosti, které lze při práci s dětmi uplatnit, protože osudy dětí nejsou vždycky jednoduché. Každé dítě je jiné, každé reaguje jinak. Dopředu nelze odhadnout chování dětí ani rodičů. Chování ovlivňuje také řada faktorů, např. rodina a její funkčnost, finanční možnosti, kamarádi, škola, sportovní aktivity, motiv, touha aj. To vše utváří a ovlivňuje dítě do budoucna a má vliv na jeho vývoj.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí: teoretické a praktické. Součástí práce jsou kazuistiky uvedené v příloze. Popisují problémy a dopady rozvedených rodin v oblasti vztahu dětí s rodiči.

V první kapitole stručně charakterizuji rozvod a jeho zákonnou úpravu, svěřením dítěte do výchovy rodiče a s tím související rodičovskou péčí. Svěřit dítě jednomu z rodičů je jeden z nejtěžších úkolů, protože je dítě zmatené, chce být s oběma rodiči, nechápe situaci. Rodiče někdy situaci sami svým chováním zhoršují. Využila jsem především literaturu zaměřenou na rozvodovou problematiku. Ve druhé kapitole popisuji vývoj dítěte staršího školního věku včetně jeho potřeb a negativní faktory, které ho ovlivňují. Pokud potřeby dítěte nejsou uspokojovány, má tento nedostatek vliv na psychické pochody dítěte, doprovázené smutkem i strachem. Čerpala jsem především z literatury zaměřené na vývoj a psychiku

dítěte. Třetí kapitolu jsem věnovala dopadu rozvodu na dítě zejména v oblasti styku dětí s rodiči a také v citové oblasti. Dopady rozvodu na dítě pak mohou být různé, mohou způsobit i psychické problémy. Vycházela jsem z literatury zaměřené na krizové situace v rodině. Ve čtvrté kapitole uvádím možnosti řešení problémových vztahů mezi rodiči a dětmi. Odborná literatura, z které jsem čerpala, je uvedena v seznamu použité literatury.

V praktické části se zabývám výzkumem šesti kazuistik rozvedených rodin s dětmi staršího školního věku, které spolupracují s OSPOD. Vycházela jsem ze spisů Om (ochrana mládeže), které jsou na oddělení vedeny. OSPOD sleduje více činností v oblasti zajištění práva dítěte na život, ale já jsem se zaměřila na oblast vztahu mezi rodičem a dítětem staršího školního věku. Nezkoumám vliv rozvodu na dítě, ale vztah mezi rodičem a dítětem v době, kdy se dítě vyvíjí. Ve vztahu mezi rodiči a dětmi mohou vzniknout problémy, které někdy trvají i několik let, někdy se nevyřeší ani do zletilosti dětí. Do výzkumného vzorku jsem zařadila rodiny, se kterými jsem od září 2009 do prosince 2009 řešila problematiku vztahu mezi dětmi staršího školního věku a jejich rodiči. Pro svou výzkumnou část jsem využila kvalitativní výzkum.

Cílem práce bylo seznámit se s problematikou rozvodu a jeho negativního dopadu na vývoj dítěte staršího školního věku. Jaké následky má pro dítě rozvod především v oblasti vztahu s druhým rodičem. Zaměřila jsem se na chování a prožívání dětí v situaci, kdy rodiče bojují mezi sebou o své děti, místo toho, aby upřednostňovali zájmy a potřeby dětí. Děti jsou často ovlivňovány oběma rodiči. Každý rodič upřednostňuje svůj zájem, takže pro dítě to neznamená vždy to nejlepší, co by potřebovalo ke svému zdravému vývoji a spokojenému životu. Četba knih při tvorbě bakalářské práce mi poskytla širší rozhled v dané problematice.

1. ROZVOD

Rozvod manželství a rozpad rodiny je jedno z nejbolestnějších a nejsložitějších životních událostí, které lidé mohou prožít. Rozvodem se přeruší vztahy, končí jedna etapa života, druhá začíná, dochází k ovlivnění lidské identity.¹ „V ČR je každoročně vystaveno rozvodu svých rodičů přibližně 30 tisíc nezletilých dětí a asi 90 % dětí je svěřováno do výchovy matkám – v tomto směru česká justice nedává otcům rovnou příležitost.“²

„Obecná zákonná úprava týkající se rozvodu manželství uvádí, že soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soud přitom bere do úvahy příčiny rozvratu manželství. Ve vztahu k nezletilým dětem je důležité ustanovení zákona o rodině, které zakazuje rozvést manželství manželů s nezletilými dětmi, pokud by to bylo v rozporu se zájmy těchto dětí danými zvláštními důvody. Judikatura za zájmy dětí dané zvláštními důvody považuje např. vážné onemocnění dítěte.“³

Rozvod manželství a rozpad rodiny má své dopady sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité dopady psychologické. Rozvod se stává v našich zemích stále častějším jevem, počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni.⁴

„Zdravý rozvod znamená schůdné, konstruktivní, civilizované, plánované ukončení manželství, které je šetrné k rodičům i dětem a usnadňuje všem rychlejší návrat do normálního, plnohodnotného života.“⁵

¹ Srov. EVERETT, C. & EVERETT, S.V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Přel. H. Baková. 1. vyd. Praha: TALPRESS, spol. s r.o., 2000. 212 s. Přel. z: *Healthy Divorce*. ISBN 80-7197-169-3, s. 11.

² BAKALÁŘ, E. a kol. autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2006. 124 s. ISBN 80-246-1089-2, s. 41.

³ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde s.r.o., 2005. Rodinné právo, s. 5.

⁴ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a.s., 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7, s. 39.

⁵ EVERETT, C. & EVERETT, S.V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 11.

1.1 Svěření dítěte do výchovy a péče rodiče

Před rozhodnutím o rozvodu manželství musí soud upravit práva a povinnosti k dítěti po dobu po rozvodu. Soud musí především určit, komu z rodičů svěří dítě do výchovy a jak každý rodič bude přispívat na jeho výživu.

Svěřit dítě do výchovy a péče rodiče je jedno z nejsložitějších rozhodnutí, které se týká dětí.⁶ Rozvod téměř vždy dlouhodobě poznamená všechny osoby, kterých se týká, ale nejvíce děti. Někdy se rodiče nejsou schopni dohodnout, nechtějí nebo nemohou najít vhodné řešení, proto vyhledávají odbornou pomoc. Je žádoucí, aby rodiče co nejdříve vyřešili otázku, komu bude dítě svěřeno do péče a následně dítěti umožnili co nejčastější styk s druhým rodičem. Trvá-li situace dlouho, má spíše negativní dopad na vývoj dítěte. Do budoucího života si dítě ponese vzor chování svých rodičů a je vysoký předpoklad, že se tak jednou bude také chovat. Rodiče by měli upřednostňovat zájmy a potřeby dítěte. O svěření dítěte do výchovy a péče rozhoduje soud na návrh jednoho z rodičů.

Někdy je nutné upravit práva a povinnosti k dítěti i po dobu do rozvodu. Rozsudkem soud určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jakou částkou má rodič přispívat na jeho výživu. Soud vždy přihlíží k zájmu dítěte s ohledem na jeho osobnost, zájmovou činnost i jeho schopnosti, vývojové možnosti. Důležitým měřítkem je také citová orientace a zázemí dítěte, schopnost rodiče vychovávat, odpovědnost, vzájemná komunikace mezi rodiči, citové vazby se sourozenci, s příbuznými, vhodnost prostředí, ale i přání dítěte a další. Vždy je potřeba při rozhodování zohlednit právo dítěte na péči obou rodičů a také na pravidelný osobní styk s nimi. Zákon o rodině upravuje právo rodiče, který nemá dítě v trvalé péči, na informace o něm, aby mohl vykonávat svá rodičovská práva a povinnosti vůči dítěti.⁷

⁶ Srov. WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti : Otcovský faktor a mystika mateřství*. Redak. Čiháková Daniela; přel. Bakalář Eduard. 1st edition. Praha : JAN, 1995. Přel. z: *The custody revolution*. 264 s. ISBN 80-855229-16-5, s. 13.

⁷ Srov. ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*, s. 7-8.

1.2 Rodičovská péče

Rodičovská péče přísluší oběma rodičům a hraje nezastupitelnou roli ve vývoji dítěte. Její kvalita ovlivňuje dítě do budoucnosti pozitivně, ale i negativně. Láska, zájem, podpora rodičů ovlivňuje dítě kladně. Zato nepřátelství rodičů mezi sebou dítěti neprospívá. Rozvodem rodičovská péče nekončí. Záleží vždy na vztahu mezi rodičem a dítětem. Nezáleží na tom, který rodič z rodiny odešel, ale záleží na jeho osobnosti, přístupu a dřívějším vztahu.

To, jakým je otec rodičem po rozvodu, je hlavně ovlivněno tím, jakým byl rodičem před rozvodem. Pevný a blízký vztah mezi otcem a dítětem se může rozvodem rozpadnout nebo naopak posílit. Vliv zde má i vztah otce s matkou, zda mají mezi sebou konflikty nebo zda spolupracují při výchově.⁸

Kvalita rodičovské péče se odráží ve vývoji dětí. Rodiče by měli mít vždy stejný zájem a snažit se uspokojovat potřeby a zájmy dítěte v jeho prospěch i po rozvodu. Je-li rodičovská péče nedostačující nebo naopak je-li jí příliš, může mít negativní dopad na vývoj dítěte.

1.3 Chování rodičů

Rodiče se někdy mylně domnívají, že rozvodem všechny problémy vyřeší. Ženy si představují, že budou mít klid, výživné a ještě byt pro sebe. Pravda je však jiná. Rozvodem problémy nekončí.⁹ Po rozvodu je stále mnoho problémů, které je nutné řešit. Může se stát, že naopak přibudou, např. finanční problémy, starost o bydlení, doprovázení dětí na kroužky, potíže s chováním dítěte. Rodiče často nemají dostatek času dohlížet na děti tak jako dříve. Požadují pomoc od druhého rodiče. Tím mohou vznikat mezi nimi konflikty, které se přenášejí i na děti.

⁸ Srov. DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1, s. 175.

⁹ Srov. PÁVEK, F. *Zákon rodičům a dětem*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989. 222 s. ISBN 80-01-23898-X, s. 88.

Konflikty mohou vzniknout také nezájmem druhého rodiče řešit problémy související s dítětem nebo o dítě samotné.

Rodiče by se měli snažit, nedávat své city vůči druhému rodiči před svými dětmi najevo. Zvláště, pokud nejsou zrovna přátelské. Je dobré oddělovat konflikty rodičů od rodičovské role, nekritizovat rodiče před přítomným dítětem nebo mít k němu hanlivé poznámky. Dítě nechce být přítomno hádek rodičů.¹⁰

Chování rodičů vždy ovlivňuje chování a vývoj dítěte. Pokud mají rodiče mezi sebou špatné vztahy, přenáší se vše do vztahu mezi rodičem a dítětem a dítě je tak do budoucího života ovlivněno negativně.

Rozvodem manželství nekončí povinnosti k dítěti. Rodiče sice svůj vztah mezi sebou ukončili, ale nemohou ukončit svůj vztah k dětem. Zda se vztah mezi rodičem a dítětem navzájem rozvíjí je ovlivněno řadou faktorů. Velmi také záleží na přístupu rodičů a jejich schopnosti vyřešit veškeré problémy související s péčí o dítě. Zvláště složité je to u dítěte staršího školního věku, u kterého dochází k rychlému nástupu dospívání.

¹⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Přel. H. Loupová. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2, s. 133-134.

2. VÝVOJ DÍTĚTE STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU (11 – 15 LET)

2.1 Základní charakteristika

Věk dětí od 11 do 15 let je označován jako starší školní věk. Děti se učí společenským normám chování, rozvíjejí se zejména duševní schopnosti. Nastupuje puberta. U děvčat obvykle dříve mezi 10 až 12 rokem a u chlapců o rok později, tedy mezi 11 až 13 rokem. Je to období projevu individuality jednotlivce, snaha o osamostatnění se a také vzdoru. Dochází k prudkému fyzickému rozvoji, tělesnému dozrávání, rozvoji sekundárních pohlavních znaků - pubické a axilární ochlupení, u děvčat ke změně postavy v oblasti hýždí, prsou, u chlapců ke změně genitálu, mutace hlasu, akné. Puberta se projevuje i na změně psychiky, zvýšení zájmu o druhé pohlaví, projevu sexuální orientace. Při narušení těchto procesů je zvýšené riziko psychosomatických onemocnění.¹¹

Ze sociálního hlediska se jedná o období mezi dětstvím a adolescencí. Dochází zde ke změnám v sociálních vztazích. Ve vztahu k dospělým se snaží rozšiřovat svoje práva, vyžaduje úctu ke své osobnosti, důvěru a osamostatnění. Pokud se to nedaří, nastupuje protest či vzdor. V období staršího školního věku jsou rozdíly mezi chlapci a dívkami výrazné, je to především ovlivněno nástupem puberty. V jednotlivých oblastech pak může být jedinec různě vyspělý.¹²

„Sociální vývoj tvoří nesmírně důležitou součást celkového duševního vývoje dítěte. Spočívá především ve vývoji sociálního chování, kterým vstupuje dítě do postupně stále složitějších sociálních interakcí s druhými.“¹³

Dalším vývojovým obdobím dítěte je adolescence, věk 15 až 20 let. Adolescent bere svůj život zodpovědně a snaží se najít si své místo v životě,

¹¹ Srov. SZŠ Ústí nad Orlicí, II. Ročník. Pediatrie. Rozdělení dětského věku [cit. 2010-03-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skola.czechian.net/II.r/zdrave.htm>>.

¹² Srov. *Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, [cit. 2010-03-23]. Dostupné na WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/esf_mat/opatreni_3.2/studijni_materialy/vyvpsych.doc>.

¹³ FRÁŇKOVÁ, S., ODEHNAL, J., PAŘÍZKOVÁ, J. *Výživa a vývoj osobnosti dítěte*. 1. vyd. Praha: HZ Editio spol. s r.o., 2000. 198 s. ISBN 80-86009-32-7, s. 22.

vyznat se sám v sobě, ověřit si, co dokáže a co vydrží. Pak nastává dospělost, stává se soběstačným, vyřizuje si své záležitosti, prosazuje se v práci, má vlastní plány, bydlení, zakládá rodinu a učí se své rodičovské roli.

„Vývoj jedince se neuzavírá dospíváním či dosažením dospělosti. Je třeba na něj pohlížet jako na celoživotní proces. Každé období má svoji důležitost. Kromě vývojových procesů, které jsou obecnou charakteristikou člověka jako biologického druhu, se zde uplatňuje ohromná škála podnětů z vnějšího prostředí. Na základě souhry vnějších a vnitřních vývojových faktorů se člověk stává individualitou, jedinečnou bytostí po stránce tělesných i duševních vlastností. Musí-li dítě po určitou delší dobu řešit vážnější životní problémy nebo žije v prostředí, které ho nestimuluje a nedává mu podněty pro rozvoj duševních vlastností a schopností, pak se to může projevit i v tom, že se na určitou dobu zastaví nárůst jeho tělesné hmotnosti a opoždí se tělesný vývoj.“¹⁴

Pro zdravý vývoj jedince a formování osobnosti je potřebná přítomnost obou rodičů. Muži mají stejné předpoklady pro péči o děti jako ženy, jsou také citliví a kompetentní.

2.2 *Potřeby dítěte staršího školního věku*

„Děti chtějí mít rodiče, který dává najevo zájem a povzbuzuje je.“¹⁵ Zájem a povzbuzení je zvlášť důležité u dítěte staršího školního věku, které potřebuje ujištění, že rodiče jsou zde pro něho, že ho mají rádi, chrání ho před nebezpečím a pomohou mu zvládnout připravit se na život. Rodiče by si měli uvědomit, že je velice důležité vnímat potřeby dítěte a naslouchat jim. Existuje celá řada definic k potřebám dítěte. Potřeby dítěte se však mění s tím, jak se vyvíjí a roste.

Během svého vývoje potřebuje dítě staršího školního věku vidět a pociťovat rodiče jako šťastné, klidné a rozhodné lidi, kteří se dokážou dohodnout. Pokud

¹⁴ FRAŇKOVÁ, S., ODEHNAL, J., PAŘÍZKOVÁ, J. *Výživa a vývoj osobnosti dítěte*, s. 12-13.

¹⁵ SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 109.

mezi rodiči panuje napětí a citové bouře, je pro dítě těžké identifikovat se bez problémů s rodičem.¹⁶ Pak může snadno docházet k narušení vývoje dítěte staršího školního věku.

Dítě potřebuje cítit pohodu mezi rodiči, která je nutná pro jeho zdravý duševní vývoj ve všech stadiích. Každý z rodičů má při výchově dětí svou funkci. Dítě se potřebuje učit jak od otce, tak i od matky. Otec jako autorita učí dítě respektu vůči nejrůznějším normám, matka zase jako ochraňující, laskající, ovlivňuje dítě ve vztahu k lidem.¹⁷ Pokud dítěti chybí vliv obou rodičů, může se tento nedostatek v období dozrávání projevit ve vztahu k ostatním lidem, třeba i k samotnému rodiči.

Všeobecně je známo, že otec vede děti ke společnosti a matka zase k lidem. Oba rodiče mají pro dítě nezastupitelnou roli v různých sociálních rovinách. Učí je mezilidským vztahům, respektu k zákonům či k autoritám.¹⁸

Dítě staršího školního věku potřebuje především respekt, čas, podporu, něhu, cítit se bezpečně, být zaopatřeno, jistotu, zkušenosti obou rodičů. Potřebuje také jasné hranice a pravidla. Jednání rodičů by mělo být fér.¹⁹

Pokud rodiče s dítětem nejednají fér, může se to projevit na jeho chování. Dítě potřebuje znát pravdu, co se doma děje, třeba i o tom, že si rodiče již nerozumí, nebo že se budou rozvádět. Dítě potřebuje být ujištěno, že se rodiče nerozcházejí kvůli němu. Potřebuje vědět, že dál budou jeho rodiče, na které se může obrátit se svými starostmi a trápeními. Pokud dítě staršího školního věku, které již chápe vztahy mezi rodiči, nemá dostatek informací a důvěry rodičů, může pociťovat strach, smutek, obavy, co bude dál, mohou se objevit i psychické problémy. Vztahy mezi rodiči a dítětem staršího školního věku se mohou takovým jednáním narušit.

¹⁶ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 15-16.

¹⁷ Srov. ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 1, vyd. Tišnov: Sursum, 1994. 112 s. ISBN 80-85799-03-0, s. 48.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 81-82.

¹⁹ Srov. KAST-ZAHN, A. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Přel. M. Burger. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 160 s. ISBN 978-80-251-1557-2, s. 29.

2.3 Negativní důsledky na vývoj dítěte staršího školního věku

2.3.1 Smutek a strach

Po rozchodu rodičů prožívají děti staršího školního věku složité a proměnlivé emoce, až je někdy pro dospělé velmi obtížné jim porozumět.²⁰

Děti staršího školního věku dávají smutek někdy najevo přímo pláčem, jindy zase svým jednáním. Může se stát, že citlivějšího jedince smutek zcela pohltí. Také mu může smutek zabránit soustředit se na cokoli jiného, včetně jeho školních povinností. Smutek se bude dál prohlubovat, pokud jej nebude s dítětem staršího školního věku sdílet žádný z rodičů.²¹ Pokud rodiče nepoznají, že je jejich dítě smutné, nebudou se mu věnovat, může dojít k narušení v oblasti vývoje dítěte staršího školního věku. Ke smutku může dojít z různých důvodů, ale také z nepřítomnosti druhého rodiče. Pokud se rodiče rozvedli, tak dítě neví, co s ním bude dál, má spoustu nevyslovených otázek, na které nezná odpovědi. Je pak na rodičích, aby pomohli svému dítěti zbavit se strachu.

Přínosné pro dítě staršího školního věku je být v kontaktu s oběma rodiči. Zvláště ve chvíli, kdy se vyvíjí a potřebuje vzor obou rodičů.²² Pokud se mu kontaktu s rodičem nedostává, pak dává svůj smutek najevo a s ním velmi často může souviset i strach.

Děti v období dospívání mají často strach, že na ně rodiče zapomenou, pokud se odstěhují a budou bydlet daleko, že už je nebudou navštěvovat. Mohou si začít dělat starosti, jak budou vše zvládat, až budou dospělí. Také mohou dojít k přesvědčení, že rozvod je rodinný vzorec, který jednou potká i je.²³ Smutek i strach má vliv na vývoj dítěte v jakémkoliv věku, zvláště pak u dítěte staršího školního věku, kdy dítě začíná dospívat a utvářet svou osobnost.

²⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 35.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 49-50.

²² Srov. TRÉLAÛN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Přel. A. Kozlíková. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2005. 143 s. Přel. z: *Conflicts dans la famille*. ISBN 80-7178-935-6, s. 107.

²³ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 57.

2.3.2 Psychika a její negativní následek

Psychika hraje důležitou roli ve vývoji dítěte staršího školního věku. Jelikož se dítě osamostatňuje, dospívá, je velice důležité, jak vše vnímá.

Nezáleží na tom, zda se jedná o dívky nebo chlapce, ale obecně platí, že děti, které nevyrostají v rodinách s oběma rodiči mají více poruch chování, nižší sebevědomí, také se objevují známky psychického stresu. Velkou roli sehrávají i události, které provázely rozvod rodičů. Nejhorší pak je, pokud jsou děti staršího školního věku svědky agrese jednoho rodiče proti druhému. Situaci také neprospívá, pokud se stanou prostředníkem, když spolu rodiče nekomunikují, posílají si přes něho vzkazy. Tato role jim nemusí být vždy příjemná, ale časem si na ni můžou zvyknout a využívat ve svůj prospěch.²⁴ Někdy se s ní nemusí smířit a může být zátěží.

Takové jednání pak nezůstane dlouho bez odezvy. Problémy ve škole na sebe nedají dlouho u dítěte staršího školního věku čekat, přestože předtím patřilo mezi žáky s lepším průměrem. Je to dáno hlavně trvajícím stresem, který prožívá. Následně pak hádky rodičů ohledně hledání viny za špatný prospěch, situaci neulehčí. Naopak ještě více podpoří nezájem potomka o školu.²⁵ Pak je nutná spolupráce rodičů se školou, popřípadě vyhledání odborné pomoci.

Dalším stresujícím faktorem je, že rozvod otřese něčím, co dospívající dítě dosud považovalo za samozřejmé, totiž že rodiče budou stále nablízku. Mnoho dětí se vyrovná s realitou, přizpůsobí se nové situaci, ale v některých dětech zanechá rozvod psychická zranění. Což se může projevit v náladě dospívajícího dítěte.²⁶

„Krátko po rozvodu vzroste u dětí negativismus, impulsivita, agresivita a neposlušnost. K takovým projevům dochází doma i ve škole.“²⁷

²⁴ Srov. MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X, s. 67.

²⁵ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 43-44.

²⁶ Srov. , WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti : Otcovský faktor a mystika mateřství*, s. 60.

²⁷ Tamtéž, s. 65.

3. DOPAD ROZVODU NA DÍTĚ STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Rozvod se stal běžnou součástí naší společnosti. Rodina uspokojuje biologické potřeby dítěte, poskytuje také uspokojení základních psychických potřeb, především potřebu bezpečí a trvalého vztahu, rovněž poskytuje základní vzorce chování pro další život, utváří osobnost dítěte. Rozvod téměř vždy poznamená dítě a ovlivní jeho vývoj. Dopad rozvodu se nejčastěji projevuje v oblasti vztahu s rodiči, kde může docházet k omezení styku, přítomnosti a vlivu druhého rodiče nebo také k úlevě po omezení styku. Každé dítě prožívá odloučení, ztrátu druhého rodiče jinak. Pro dítě je velice složité rozhodnout se, s kterým rodičem zůstane ve společné domácnosti. Někdy pak může dojít ke změně až po určitém období, kdy dítě povyroste a přeje si být s druhým rodičem. Rozvod může mít na děti staršího školního věku různé dopady, některým lze předejít pozitivním přístupem rodičů.

3.1 Oblast vztahu dětí s rodiči

Děti staršího školního věku často vytuší, že se rodiče navzájem odcizují, aniž by o tom mluvili. Bojí se svých rodičů zeptat, co se děje, cítí velký zmatek. Někdy se může stát, že dospívající dítě zanevře na rodiče, který opustil rodinu a citově podpoří druhého. Společně pak prožívají trápení a posilují tím svůj vztah. Nemělo by však docházet k tomu, aby rodič této situace využil a posiloval závislost svého dospívajícího dítěte na sobě. Rodiče nesmí zápasit o přízeň svých dětí, jinak děti staršího školního věku utrpí emocionální újmu.²⁸ Pro dítě je také velice zraňující, když někteří otcové nevyužívají ani omezené možnosti styku. Větší důraz kladou na jiné hodnoty než na otcovství, mají jiný životní styl, dochází tak k narušení vztahu s dětmi v období jejich dospívání.²⁹

²⁸ Srov. EVERETT, C. & EVERETT, S.V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 45.

²⁹ Srov. ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001. 114 s. ISBN 80-86432-10-6, s 34.

Dítě má zákonné právo na styk s druhým rodičem, s kterým nežije ve společné domácnosti. Stát tak pomáhá rodičům při plnění výchovných a rodičovských funkcí vůči nezletilým dětem. Osobní vliv a působení milujícího rodiče na dítě ve volném čase je nenahraditelné. Nelze omluvit rodičovský nezáměr. Někdy rodiče nemají stejné možnosti výchovného působení na děti. Druhý rodič může vytvářet překážky styku při včasné a opravdové zájmu o dítě. Zákon o rodině má možnost upravit styk rodiče s dítětem, je-li to potřeba a v jeho zájmu.³⁰

„Zcela bezproblémové vztahy k druhému rodiči jsou u nás po rozvodu spíše výjimkou, týkají se zhruba 15% dětské populace. Ztráty se týkají hmotných statků, výchovného a vzdělávacího působení, praktické pomoci v různých životních fázích a situacích apod.“³¹ Dítě někdy touží být s druhým rodičem a stýkat se s ním, někdy naopak dělá vše pro to, aby se s druhým rodičem nemuselo setkávat. Rodič, který má dítě v péči, může dítě v jeho rozhodnutí podpořit a snaha druhého rodiče je pak marná. Postupně může snaha o setkání polevit. Vztah mezi dětmi a rodiči je velmi složitý.

3.2 *Odchod jednoho rodiče z domácnosti*

Rozchod vlastních rodičů způsobuje vždy velkou bolest a to nejen pro dítě, ale i pro dospělé. Rozchodem se bortí veškeré sny a touhy, naplnění rodinného života. Rodiče bývají často z důvodu vysvětlení si nutnosti rozvodu připraveni o objektivitu.³² Děti staršího školního věku potřebují dostatek času, aby si na rozchod rodičů zvykly.

Odloučení a odchod rodiče představuje pro dítě obrovskou zátěž zejména tehdy, když partneři dítě využívají pro své zájmy, využívají dítě jako prostředek nátlaku.³³

³⁰Srov. PÁVEK, F. *Zákon rodičům a dětem*, s. 153.

³¹ BAKALÁŘ, E. a kol. autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*, s. 31.

³² Srov. EDWIGE, A. *Dítě toho druhého*. Přel. Š. Belisová. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2005. 142 s. Přel. z L'ENFANT DE L'AUTRE. ISBN 80-7178-946-1, s. 16.

³³ Srov. ROGGE, J-U. *Dětské strachy a úzkosti*. Přel. J. Vrátilová. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 216 s. Přel. z Kinder haben Ängste. ISBN 80-7178-237-8, s. 68.

Většina dětí se musí vyrovnat s pocitem ztráty, který zasahuje do všech oblastí jejich života. Nejsou již v tak častém kontaktu s druhým rodičem, ale ani se členy širší rodiny. Ztratit mohou děti i původní bydliště, kamarády, školu, oblíbené činnosti. Jako největší ztrátu však pociťují děti staršího školního věku přítomnost obou rodičů. Je pro ně těžké pochopit, že o ně rodič stojí, přestože je pryč. Pro děti staršího školního věku je důležité udržovat kontakt s rodiči, protože tento kontakt pro ně znamená rodičovskou péči.³⁴

Pokud odchází z rodiny otec, dítě pak ztrácí každodenní kontakt s dospělým mužem, k němuž dívka potřebuje zkoušet své probouzející se ženství a chlapec zase potřebuje vzor, aby dotvořil své mužství. Tím dochází ke ztrátě učít se vlastní pohlavní roli tím nejpřirozenějším způsobem. Nepřítomnost otců v rodině rozvodem nebo rozchodem rodičů může zvláště u chlapců zvýšit riziko, že v budoucnu přestoupí zákon. Otec, který nežije trvale v domácnosti a s dítětem udržuje občasné nebo pravidelné víkendové styky se chová jinak, než rodič, který je s dítětem v domácnosti. Často hledá možnosti, jak příjemně strávit víkend a dítě zabavit, nemusí řešit každodenní problémy, školní přípravu a výchovu dětí. Taková péče otců by se dala přirovnat angažovanosti jiného příbuzného, který dítě vezme třeba na výlet. Dítě je rozvodem nebo rozchodem ochuzeno o vliv a výchovu druhého rodiče.³⁵

Dítě staršího školního věku nemá možnost řešit s druhým rodičem své každodenní radosti i starosti. Nemůže se mu svěřit třeba se svou první láskou a požadovat po druhém rodiči pomoc, podporu nebo soucit ve chvíli, kdy to potřebuje. Odchod jednoho rodiče z domácnosti pociťuje dítě staršího školního věku většinou jako ztrátu, která se odráží v jeho vývoji. Po čase může dojít ke změně. Tím jak dítě dospívá a osamostatňuje se, mění se jeho hodnoty, názory a odchod jednoho z rodičů může pociťovat jako úlevu.

³⁴ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 49.

³⁵ Srov. MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 65-66.

3.3 Opatření v zájmu dětí

Rodiče vždy neupřednostňují zájmy a potřeby svých dětí. Děti staršího školního věku tento nedostatek citlivě vnímají a ten se pak následně odráží v jejich vývoji a formování osobnosti. Také však velmi ovlivňuje vztah mezi rodičem a dítětem. Děti staršího školního věku žijí po rozvodu převážně ve společné domácnosti se svou matkou. Ztrácí tak každodenní kontakt se svým otcem, který přestává být součástí jejich společného života. Kontakty pak bývají časově omezené až vzácné.³⁶ V takovém případě je potřeba učinit opatření v zájmu dítěte. Je potřebné, aby rodiče spolupracovali a snažili se dítěti co nejvíce ulehčit jeho situaci.

Také se stává, že po založení nové rodiny přestává mít rodič o dítě zájem, nebo dítě není schopné navázat vztah s novým partnerem nebo partnerkou rodiče. Dítě staršího školního věku tak může zažívat trauma. V rámci terapie lze podpořit tyto vztahy. Rodiče mohou pro dítě v tomto směru také hodně udělat. Mohou zachovat dítěti prostředí, ve kterém dosud žije, podporovat vztahy dítěte s odloučeným rodičem, s prarodiči, s příbuznými, či zachovat stejnou školu a podpořit zájmy dítěte.³⁷

„Ať rodiče chtějí, či nechtějí a ať si uvědomují, či ne, je dítě vystavováno zvláštnímu druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči či jinými blízkými osobami. Nejde totiž o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale o takové mechanismy, které se začnou projevovat ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty nebo dokonce až na začátku jeho dospělosti.“³⁸

Ideální je, pokud rodiče dítěte staršího školního věku učiní taková opatření, která povedou ke zdravému vývoji dítěte. Pokud se jim nedaří vlastními silami, mohou vyhledat poradenská nebo odborná zařízení, existují různé formy pomoci.

³⁶ Srov. DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*, s. 188-189.

³⁷ Srov. GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy* 2. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 288 s. ISBN 978-80247-2390-7, s. 103.

³⁸ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 42.

4. MOŽNOSTI ŘEŠENÍ VZTAHŮ MEZI RODIČI A DĚTMI

Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou velmi křehké. Někdy stačí málo a rozpadnou se. Děti staršího školního věku pomalu dospívají, začínají se osamostatňovat, utvářet si svůj náhled na okolní svět, ale i na rozvod svých rodičů. Proto je daleko složitější uchovat a rozvíjet vzájemný vztah. S tím, jak dítě postupně dospívá, se může měnit i jeho postoj k rodiči. V zájmu dítěte staršího školního věku je kontakt a utváření vztahu s druhým rodičem. Pokud vztah nefunguje je dobré podporovat rozvíjení nebo obnovení vztahu mezi rodiči a dětmi. Někdy se to i přes největší snahu nedaří.

V oblasti péče o dítě působí celá řada zařízení, která dohlíží na pozitivní vývoj dítěte. Pomoc dětem lze rozdělit do dvou skupin. Mezi první skupinu patří úřady, soudy, které mají na starosti ohrožené děti. Před rozhodnutím soudu provádí sociální pracovník z OSPOD šetření v rodině dítěte a podává zprávu k příslušnému soudu. Sociální pracovník má oprávnění hovořit s dítětem o samotě bez přítomnosti rodičů, také mluvit s lidmi, s kterými dítě přichází do kontaktu, např. s příbuznými, učiteli, spolužáky apod. Také může dítě navštěvovat v místě, kde se zdržuje. Soud přihlíží k zjištěným informacím. Do druhé skupiny patří organizace a instituce, které pomáhají dětem nést zmatky a bolesti spojené s nepříjemným životním obdobím. Existuje řada poradenských služeb a organizací, telefonní linky či terapeutické skupiny, dobrovolníci. Do této skupiny lze také zařadit školní a výchovné poradce. Nepostradatelná je i pomoc zdravotníků a lékařů.³⁹

Velice často se stává, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou vyhroceny do krajních mezí. Děti staršího školního věku jsou tímto sporem stresované a je potřeba jim poskytnou odpovídající pomoc a péči. Tyto vztahy často pomáhá řešit sociálně-právní ochrana dětí.⁴⁰

³⁹ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 101.

⁴⁰ Srov. MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 70.

4.1 Sociálně-právní ochrana dětí

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Ochrana dítěte, která je širším pojmem než sociálně-právní ochrana, tak zahrnuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte, a je proto upravena v různých právních odvětvích a v právních předpisech různé právní síly. Tvoří tak předmět činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti rodinněprávní, sociální, školské, zdravotní, daňové, občanskoprávní, trestní apod. Zákony proto také respektují jeden ze základních principů fungování rodiny, a to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti, a pokud je toho třeba, požadovat pomoc. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné teprve tehdy, jestliže rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to požádají a nebo se o děti nemohou nebo nechtějí starat.“⁴¹

4.2 Změny v oblasti vztahu dětí s rodiči

S přibývajícím počtem rozvodů manželství s nezletilými dětmi se stále častěji stává, že původní rozsudek o svěření dětí do péče jednoho rodiče a úprava styku s dětmi je již nevyhovující. Je to dáno novými okolnostmi např. věk dětí, nový partner nebo nová rodina. Pokud dosavadní styk jednomu z rodičů nevyhovuje,

⁴¹ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV. Rodina, sociálně-právní ochrana dětí, obecný úvod. Posl. aktualizace 14.7.2009, autor: Odbor 21 [cit. 2010-02-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

může se obrátit na soud, aby původní rozsudek změnil ve prospěch nové situace. Rozsudek může být změněn pouze novým rozsudkem.⁴²

Návrh na úpravu styku nebo změnu výchovného prostředí mohou rodiče také podat prostřednictvím OSPOD. Stačí se dostavit na OSPOD a sdělit svůj problém. Pracovnice OSPOD mohou v zájmu dítěte vstoupit do jednání s rodiči a podporovat je ve společném rozhodnutí ohledně potřeb a výchovy dítěte. Někdy se společným úsilím docílí oboustranné dohody, jindy může jednání dopadnout v neprospěch dítěte nebo rodiče.

Rozvod tedy může přinést do života nové změny, ale také výzvy. Děti si mohou také pomoci samy, nemusí spoléhat na dospělé. Je k tomu však zapotřebí dostatek času a odvahy.⁴³

Pokud se rodiče naučí řešit všechny problémy ve prospěch dítěte, podporovat vztah s druhým rodičem, nevyřizovat si své osobní spory a nedělat si naschvály, nebude mít rozvod negativní dopad na vývoj dítěte staršího školního věku v oblasti vztahu s druhým rodičem.

⁴² Srov. PÁVEK, F. *Zákon rodičům a dětem*, s. 159.

⁴³ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 176.

5. METODIKA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jaký má rozvod dopad na vývoj dítěte staršího školního věku (11 – 15 let). Především v oblasti vztahu dítěte s druhým rodičem.

5.2 Cílový soubor

Výzkumným vzorkem jsou kazuistiky, jichž je celkem šest. Kazuistiky jsou sepsány podle spisů Om vedených na OSPOD při Městském úřadě v Milevsku. Spis Om je vždy zaveden pro každé jednotlivé dítě, které se dostane do evidence OSPOD. Spisy obsahují dostatek podrobných informací o sociální práci, sociálním šetření v rodině, ve škole nebo někde jinde, o problémech dětí, ústních jednáních s rodiči i s dětmi, následné postupy a případné způsoby řešení, apod.

5.3 Způsob výběru respondentů

Pro výzkum jsem vybrala spisy Om dětí staršího školního věku (11 – 15 let) z rozvedených rodin, se kterými jsem od září 2009 do prosince 2009 byla v častém kontaktu. Tyto rodiny na OSPOD přišly řešit problémy související se vztahem dítěte k druhému rodiči. Rodiče mě oslovovali v době, kdy jsem zpracovávala praktickou část a jejich děti spadaly do kategorie s ohledem na věk.

5.4 Způsob vyhodnocování a zpracování dat

V rámci praktické části bylo uskutečněno kvalitativní výzkumné šetření. Pomocí obsahové analýzy dat jsem vyhodnotila kazuistiky uvedené v příloze. Při vyhodnocování zjištěných informací z kazuistik jsem zaznamenala především údaje týkající se problematiky vztahu mezi rodiči a dětmi. Vyhodnocování nebylo až tak jednoduché, protože ze zjištěných informací vyplynulo, že se rodiny s dětmi staršího školního věku potýkají s řadou problémů. Získané údaje však nejvíce zachycovaly problémovou oblast vztahu rodiče s dítětem. Údaje jsem také porovnávala s odbornou literaturou, která se týká problematiky rozvodu a dětí.

6. PREZENTACE VÝSLEDKŮ

Na základě vyhodnocení výzkumného vzorku jsem si všímala oblasti týkající se problematiky vztahu mezi rodiči a dětmi.

6.1 *Popis vztahu mezi rodiči a dětmi*

Vztahy mezi dospívajícími dětmi a rodiči jsou někdy moc složité, ještě více složitější, pokud se rodiče rozvedou. O tom nás mohly přesvědčit kazuistiky popisující oblast vztahu mezi rodiči a dětmi staršího školního věku.

Kazuistika č.1 uvedená v příloze I. popisuje problematický vztah otce s dcerou. Rodiče dívky se rozvedli, když jí bylo 5 let. Občas byly na OSPOD řešeny problémy ohledně styku dívky s otcem, která k otci moc nechtěla, návštěvám se vyhýbala nebo vymlouvala na nemoc. Otec vždy trval na dodržování styku stanoveného rozsudkem okresního soudu. Nebral ohled na její prosby. Problémy vyvrcholily, když jí bylo 13 let. Otec měl novou rodinu a dívka si s jeho novou manželkou nerozuměla, nechtěla tam být tak často, jako když byla menší. Dospívala, měla své zájmy, kamarády. Často se snažila s otcem dohodnout třeba na jiný termín, když měla jiný program, ale nedohodli se. Na OSPOD bylo opakovaně jednáno ohledně stížností rodičů. Otec si neustále stěžoval na péči matky, v přítomnosti dcery matku pomlouval, také vyžadoval, aby se dcera setkávala s jeho novou rodinou. V dívce to vzbuzovalo spíše opačné reakce. Od narození byla náchylná k nemocem, v době dospívání se u ní objevila lupénka, za kterou se styděla. Když měla jet k otci, vždy plakala, byla neklidná, stresovaná, byla i u dětského psychologa. Otec stále trval na dodržování styku určeného soudem, to však dívka nechtěla. S otcem se chtěla stýkat, ale v menším rozsahu. Nakonec soud rozhodl na návrh matky a upravil styk dívky s otcem.

Kazuistika č. 2 uvedená v příloze II. popisuje problematické vztahy mezi matkou a synem. Rodiče se rozvedli před sedmi lety, Lukáš a Marie byli svěřeni do péče matky. Když bylo Marii 10 let a Lukášovi 13 let, začal Lukáš projevovat obrovskou touhu bydlet s otcem. Jako důvod také uváděl špatné vztahy s matkou.

Lucie má dobré vztahy s oběma rodiči, v péči matky je spokojená. Otec podal k soudu návrh na svěření syna do své péče. Lukáš již nechtěl vyrůstat s matkou, neposlouchal ji, chtěl být s otcem. Byl ve věku, kdy se chtěl podobat otci, učit se od něho, přebírat jeho vzorec chování. Matka se snažila o jeho řádnou výchovu, ale veškeré její snahy se minuly účinkem. Byla přesvědčená, že se Lukáš chová účelově. S Lukášem navštívila i psychologa kvůli výchovným problémům, ale Lukáš stále projevoval silnou touhu být s otcem, nakonec byl soudně svěřen do péče otce. Vztahy mezi matkou a Lukášem jsou stále narušené.

Děti z kazuistiky č. 3 uvedené v příloze III. mají s oběma rodiči dobrý vztah. Když se rodiče rozváděli, chtěly být nejprve u matky. Při soudním jednání byly děti po dohodě mezi rodiči svěřeny do péče matky, rodiče se dohodli také na styku otce s dětmi. Postupně se stávalo, že děti trávily čas více s otcem než s matkou. Když bylo chlapci 14 let a dívce 12 let, projevily zájem být trvale v péči otce. Matka se velmi snažila přesvědčit děti, aby u ní zůstaly. Jako hlavní důvod uváděly přítele matky, s kterým se nechtěly stýkat. Obě děti jsou ve věku, kdy dospívají, mají svůj pohled na svět. Matka se s přítelem nestýkala v jejich přítomnosti, nenutila je do vztahu s ním. Přesto děti chtěly být s otcem. Své přání vyslovily i před pracovníky OSPOD, poté u soudního jednání. Děti dlouho zvažovaly, u kterého rodiče budou bydlet. Při rozhodování sehrál roli byt, ve kterém nyní žije otec. Děti zde vyrůstaly a přály si zde být s otcem. S matkou se chtějí stýkat podle potřeby. Matka se bojí, že omezením styku bude narušen její vztah k dětem.

Kazuistika č. 4 uvedená v příloze IV. popisuje rozhodování chlapců, zda být v péči otce nebo matky, s oběma měli dobrý vztah. Rozhodnout se nebylo jednoduché. Matku i otce měli rádi, ale předpokládali, že byt po rozvodu zůstane otci a oni by tam chtěli také zůstat. Také nechtěli měnit školu a kamarády. Určitou roli sehrál i hokej, kterému se oba chlapci od útlého věku věnovali. Otec je plně podporoval a nezapomínal jim vše připomínat. Když bylo Pavlovi 14 let a Filipovi 12 let, uvědomili si, že nejsou v tak častém kontaktu s matkou, jak by si přáli. Matka jim velmi chyběla. Otec jim setkání neumožňoval, proto matka po dohodě s chlapci podala k soudu návrh na změnu výchovného prostředí.

V kazuistice č. 5 uvedené v příloze V. byli chlapci ve střídavé péči obou rodičů, která probíhala celkem dobře. Jenže po třech letech došlo ke změně. Matka se znovu provdala, narodilo se jí dítě a nastaly problémy se střídavou péčí, jelikož se přestěhovala do vzdálenějšího města. Chlapci byli unavení z neustálého stěhování, také velmi vnímali, jaký boj se odehrává mezi jejich rodiči. Matka chtěla děti svěřit do své péče, otec s tím nesouhlasil. Trval na zachování střídavé péče, ale matka již nechtěla, aby chlapci trávili spoustu času dojížděním. Rozhodování, u kterého rodiče chtějí zůstat, bylo velmi složité. Chlapci nechtěli ublížit ani jednomu rodiči. Měli s oběma rodiči dobrý vztah, byli v častém kontaktu i s blízkými příbuznými. Přesto si více přáli být v péči matky, otec se s tím nechtěl smířit, proto chlapci museli podstoupit psychologické vyšetření. Rozhodnuto bylo až na základě výsledků z tohoto vyšetření. Kontakt chlapců s rodiči zůstane zachován. Třináctiletý syn byl svěřen do střídavé výchovy obou rodičů a patnáctiletý syn výhradně do péče matky, s tím, že byl upraven styk s otcem.

Kazuistika č. 6 uvedená v příloze VI. popisuje zklamání 11leté dívky, jejíž rodiče se rozvedli, když byla ještě malá. Otec s ní byl v kontaktu naposledy před čtyřmi lety. Nyní začal dívku opět kontaktovat a chtěl obnovit návštěvy, není to pro ni jednoduché. Zvykla si být bez otce a najednou má problémy, jak navázat vztah s otcem. Otec celou situaci také neulehčuje. Dceři se nepřizpůsobuje, ani se nezajímá o její zájmy. Matka zvažovala odbornou pomoc. Nakonec to není nutné, protože otec sám opět přestal kontaktovat dceru.

Vztah mezi rodičem a dítětem staršího školního věku je velmi důležitý pro jeho vývoj, především pro rozvoj duševních vlastností a schopností. Všechny problémy v tomto vztahu ho ovlivňují pozitivně i negativně. Nejvíce však ve chvíli, kdy dítě dospívá a dochází u něho k řadě přeměn. Učí se vztahům nejenom k rodiči, ale i k ostatním lidem, osamostatňuje se, formuje svou osobnost a dokáže již dávat své názory a přání najevo, také zklamání. Rozvod má vliv na vztah mezi rodičem a dítětem staršího školního věku, který se může odrážet v jeho vývoji, který trvá po celý život, neuzavírá se dospělostí.

7. DISKUSE

Problémy týkající se vztahu dítěte staršího školního věku s druhým rodičem po rozvodu manželství jsou častým problémem řešeným na OSPOD. Řada dětí si hledá po rozchodu rodičů své místo. Vždy je pro ně velice těžké smířit se s odchodem jednoho rodiče. Důležitý je přístup obou rodičů. Na vztahu otce s dítětem se má podílet také matka, která má dítě v péči. Vždy by měla dítě na styk s otcem připravit a setkání umožnit. U dítěte staršího školního věku je to někdy obtížné.

Pokud má otec opravdový zájem o styk se svými dětmi a přesto se mu nedaří styk uskutečnit, může se obrátit na soud. Pro zkušené soudce je někdy obtížné rozpoznat, kdo mluví pravdu nebo kdo lže a jaké jsou případné motivy takového jednání. Pokud se objevují problémy ohledně úpravy styku, lze podle zákona o rodině přizvat na pomoc znalce z oboru psychologie či psychiatrie, někdy je žádoucí i pomoc pedagoga k poučení rodičů o dalších výchovných postupech. Dalším důvodem proč dítě odmítá styk bývá, že si to nepřeje rodič, který má dítě ve výchově nebo se s rodičem více let nestýkal. Jsou ale známy i případy, že rodič brání ve styku jenom proto, že se bojí, aby se mu dítě neodecizilo.⁴⁴

Rodiče by se měli snažit dítěti nebránit ve styku s druhým rodičem, naopak jej podporovat. Dítě staršího školního věku chápe dobře, co se kolem něho děje. Proto je potřeba k němu přistupovat s ohledem na věk, protože v období dospívání vše více prožívá, všechna zklamání velice špatně nese a může to mít dopady právě v oblasti vztahu s rodičem. Velmi záleží na postoji rodiče, který má dítě v péči, zda podporuje, aby děti kontaktovaly druhého rodiče, byly s ním a trávily s ním čas. Při řešení narušených vztahů mezi rodiči a dětmi je třeba především projev jejich dobré vůle. Pokud se rodiče dětí nejsou schopni dohodnout a spoléhají na orgány OSPOD nebo soudy, že jim pomohou jejich problém vyřešit, aniž by byli ochotni udělat vstřícný krok, tak se velice mýlí. Rodiče by si měli uvědomit, že jejich dospívající dítě potřebuje především péči obou rodičů.

⁴⁴ Srov. PÁVEK, F. *Zákon rodičům a dětem*, s. 154.

Někdy se také stává, že různé snahy rodičů o řešení vztahu, mohou znamenat začátek vážných konfliktů s dítětem. V těchto situacích mohou rodinní terapeuti sehrát důležitou roli. Mohou přispět ke zklidnění napětí mezi rodiči.⁴⁵

Pokud rodič nedokáže s dítětem po rozvodu navázat kontakt, nemůže se rozvíjet jejich vztah. Dítě staršího školního věku potřebuje vědět, že se otec zajímá, jak dítě tráví volný čas nebo co by chtělo dělat při společných návštěvách. Někteří otcové však svým dětem nenaslouchají nebo nechtějí nic měnit ze svého způsobu života. Vztah mezi rodičem a dospívajícím dítětem je velmi důležitý pro jeho další vývoj. Dítě potřebuje důvěru a respekt obou rodičů.

Velmi častým a těžkým úkolem v oblasti vztahu rodiče s dítětem je také výběr rodiče, u kterého dítě bude po rozvodu bydlet. Má rádo oba rodiče, nikomu nechce ublížit, ale ví, že se musí rozhodnout. Někdy může dojít ke změně a dítě chce bydlet s druhým rodičem. Rozhodnout se u koho bude dítě žít, je pro něho vždy složité. Ve starším školním věku si dítě již většinou uvědomuje, jaké možnosti má u jednoho a jaké u druhého rodiče. Už má představu, jak to v životě dospělých chodí. Rozhoduje se hlavně na základě pro něho nejlepších podmínek. Rodiče jeho rozhodnutí málokdy ovlivní. Někdy při výběru sehraje roli způsob trávení volného času s rodičem nebo zájmová činnost, které se dítě věnuje. Pak je pro druhého rodiče velice těžké s dítětem utvářet a rozvíjet vztah.

Někdy se může stát, že je dítě ovlivněno rodičem, se kterým žije ve společné domácnosti a připojí se k jeho argumentaci. Stává se také, sice v menší míře, že se dítě přikloní k rodiči, který má dle jeho názoru oslabenou pozici, např. dospívající chlapec podpoří otce. Tímto způsobem se snaží zaujmout nějaký postoj a řešit konflikt, který řešit nechce a ani neumí.⁴⁶

Období rozhodování je pro dítě velice těžké, ale nakonec se musí rozhodnout a vybrat si jen jednoho rodiče. Děti ve starším školním věku už chápou vztahy mezi rodiči a dokáží rozpoznat, co je pro ně přijatelnější. Může se stát, že se dítě rodiči odcizí. Pro dítě je však důležitá jistota a zázemí.

⁴⁵ GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy*2, s 101.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 102.

Rozvod má negativní dopad na vývoj dítěte staršího školního věku téměř vždy. Pokud nefunguje vztah mezi rodičem a dítětem, ať už z různých důvodů, projevuje se to na i psychice dítěte. Přidají-li se ještě problémy mezi rodiči, hádky, dohady, komu bude dítě po rozvodu svěřeno do péče, pak dítě situaci zvládá obtížně, je stresované. Čím déle tato situace trvá, tím více jsou děti unavené, zmatené a chtějí už mít klid a pohodu. Setkání dětí s novými partnery rodičů je pro ně také nelehkou situací, s kterou se musí vyrovnat. Není tedy divu, že dítě někdy rodiče svým způsobem brání ve vztahu s někým jiným. Vše co prožívá, má vliv na jeho vývoj a budoucí život.

„Všechny stresové situace, kterým je dítě v průběhu rodinného rozvratu a rozvodu rodičů vystaveno, mohou vést nejen k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ke vzniku různých psychopatologických obrazů, ale také, zvláště u chlapců, k antisociálnímu chování.“⁴⁷

Děti, které se účastní hádek rodičů, neprospívají ve škole, jsou nesoustředěné. Vše to pramení ze života v nepřátelské atmosféře, hněvu, úzkosti. Dítě vnímá, pokud se dospělí k sobě chovají špatně.⁴⁸

Dítě bývá často zmatené ze zájmu rodiče a také slibů, kterými se ho rodič snaží připoutat. Rodič může někdy dítě manipulovat. Dítě staršího školního věku si uvědomuje, že oba rodiče touží mít jej doma u sebe, proto je pro něho někdy velmi složité rozhodnout, u kterého rodiče bude bydlet. Když je pod neustálým tlakem, mohou se objevit i psychické potíže. Čím dříve se dítě vyrovná s novou situací, tím lépe.

Dítě staršího školního věku prožívá složité vývojové období. Dochází u něho k řadě změn, s kterými se musí vyrovnat, také nastupující puberta mění jeho pohled na svět. Rozvod rodičů jeho dospívání neulehčí. Pokud rodiče nezohledňují potřeby a zájmy dítěte, může mít rozvod dopad právě v oblasti vztahu rodiče s dítětem.

⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*, s. 46.

⁴⁸ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 111.

7.1 Klíčová zjištění

Z mých zjištění vyplynulo, že citové pouto k rodiči je pro dítě staršího školního věku rozhodující. Zpřetrháním pouta může dojít k narušení životní jistoty dítěte a také k různým poruchám i v oblasti psychického vývoje. Pozitivní je, pokud rodiče nebrání dítěti ve styku s druhým rodičem, přestože má k němu osobní výhrady. Pravidelný kontakt s druhým rodičem je příznivý pro normální vývoj dítěte a pro jeho životní situaci velmi důležitý. Špatný přístup rodiče může způsobit snížení sebehodnocení a sebedůvěry dítěte. Dítě se také může domnívat, že druhý rodič není dobrý. U dítěte může někdy dojít ke vzniku syndromu zavržení rodiče, dopad je pak ničující. Také může dojít ke ztrátě kontaktu s druhým rodičem, zpomalení psychosociálního vývoje.⁴⁹

Riziko negativních dopadů nepřítomnosti biologického otce – ale samozřejmě i matky – v prostředí, v němž dítě vyrůstá, se sníží, udržuje-li dítě k oběma rodičům láskyplný, smysluplný a samozřejmě pravidelně kultivovaný vztah.⁵⁰

⁴⁹ Srov. BAKALÁŘ, E. a kol. autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*, s. 20-21.

⁵⁰ Tamtéž, s. 34.

ZÁVĚR

V práci se objevila problematika rozvodu a jeho negativního dopadu na vývoj dítěte staršího školního věku a jeho budoucího života. Zejména v oblasti vztahu rodiče s dítětem. Je známo, že je rozvod vždy velikým zásahem do života rodiny i jednotlivých členů. Je to jedna z nejbolestnějších životních etap dítěte, která vývoj dítěte obvykle poznamená po celý jeho život. Dítě většinou přejímá chování a jednání svých rodičů.

Při své každodenní činnosti jsem v kontaktu s rodinami, které často řeší problémy týkající se rozvodu a následně jeho dopadu. Převážně v oblasti styku, výživného, změny výchovného prostředí apod. V kontaktu jsem nejen s rodinami, ale i s dětmi. S nimi je velice často konzultována situace v rodině, postoj rodičů a také jejich přání. Na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsou vedeny podrobné spisy Om, ve kterých je zaznamenán celý průběh situace v rodině, ale i jeho řešení. Jen málo rozvedených rodičů se dokáže shodnout ohledně výchovy dětí, péče po rozvodu, styku rodiče s dítětem a celou situaci zvládnout k prospěchu dítěte. Neuvědomují si, že jejich bojem trpí převážně děti.

Při vyhodnocování zjištěných informací jsem zaznamenala údaje, týkající se především oblasti vztahu mezi rodiči a dětmi staršího školního věku, které se potýkají s řadou problémů.

Cílem mé práce bylo potvrdit negativní dopad rozvodu na vývoj dítěte staršího školního věku. Problematika rozvodu je velice složitá. Oblast vztahu je pro dítě velmi důležitá, potřebuje se učit základním vzorcům pro život ve společnosti, aby se mohlo vyvinout ve zdravého jedince. Práce na tématu potvrdila má očekávání. Rozvod má na vývoj dětí staršího školního věku především negativní dopad. Děti si většinou do budoucího života přenášejí vzor z rodin, kde vyrůstaly, chování i návyky. Pokud se jeden z rodičů chová manipulativně, nelze se divit, že si dospívající dítě tento způsob chování brzy osvojí. Problémům po rozvodu a negativního dopadu na vývoj dítěte staršího školního věku by se dalo předejít kvalitní rodičovskou péčí a dobrými vztahy mezi rodiči, které jsou

základem budoucího chování dítěte. To, jak se rodič chová, se odráží na vývoji dítěte. Do života vstupuje se vzory rodičů, se kterými vyrůstal a někdy se může stát, že určitý způsob chování a jednání není ideální. Jak se dítě chová a jedná, je do určité míry vizitka rodičů. Dítě se pak nemusí vyvíjet ve zdravého jedince, ale v jedince, který jedná jen podle výhodnějšího způsobu, nezajímá se o city druhých. Nebo také jedince, který je zklamaný životem dospělých. Je potřeba si uvědomit, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče svým osobním příkladem.

„Člověk vytváří člověka ke svému obrazu,
ale ne vždy ho pak ve skutečnosti pozná.“

P.Reverdy

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MONOGRAFIE

BAKALÁŘ, E. a kol. autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2006. 124 s. ISBN 80-246-1089-2.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1994. 112 s. ISBN 80-85799-03-0.

ČERNÁ, M. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001. 114 s. ISBN 80-86432-10-6.

DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008. 234 s. ISBN 978-80-7330-136-1.

EDWIGE, A. *Dítě toho druhého*. Přel. Š. Belisová. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2005. 142 s. Přel. z L'ENFANT DE L'AUTRE. ISBN 80-7178-946-1.

EVERETT, C. & EVERETT, S.V. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Přel. H. Baková. 1. vyd. Praha: TALPRESS, spol. s r.o., 2000. 212 s. Přel. z: Healthy Divorce. ISBN 80-7197-169-3.

FRAŇKOVÁ, S., ODEHNAL, J., PAŘÍZKOVÁ, J. *Výživa a vývoj osobnosti dítěte*. 1. vyd. Praha: HZ Editio spol. s r.o., 2000. 198 s. ISBN 80-86009-32-7.

GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systematické a narativní přístupy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2009. 288 s. ISBN 978-80247-2390-7.

KAST-ZAHN, A. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Přel. M. Burger. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2007. 160 s. ISBN 978-80-251-1557-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a.s., 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, O. A KOL. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

PÁVEK, F. *Zákon rodičům a dětem*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1989. 222 s. ISBN 80-01-23898-X.

ROGGE, J-U. *Dětské strachy a úzkosti*. Přel. J. Vrátilová. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 216 s. Přel. z *Kinder haben Ängste*. ISBN 80-7178-237-8.

SMITH, H. *Děti a rozvod*. Přel. H. Loupová. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2004. 183 s. ISBN 80-7178-906-2.

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Právní manuál pro sociálně-právní ochranu dětí*. Praha: Linde s.r.o., 2005. Rodinné právo.

TRÉLAÜN, B. *Překonávání konfliktů v rodině*. Přel. A. Kozlíková. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2005. 143 s. Přel. z: *Conflits dans la famille*. ISBN 80-7178-935-6.

WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti : Otcovský faktor a mystika mateřství*. Redak. Čiháková Daniela; přel. Bakalář Eduard. 1st edition. Praha : JAN, 1995. Přel. z: *The custody revolution*. 264 s. ISBN 80-855229-16-5.

ELEKTRONICKÉ ODKAZY

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. Praha: MPSV. Rodina, sociálně-právní ochrana dětí, obecný úvod. Posl. aktualizace 14.7.2009, autor: Odbor 21 [cit. 2010-02-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7242>>.

Střední zdravotnická škola (SZŠ) Ústí nad Orlicí, II. Ročník. Pediatrie. Rozdělení dětského věku [cit. 2010-03-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.skola.czechian.net/II.r/zdrave.htm>>.

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. [online]. Brno: Masarykova univerzita, [cit. 2010-03-23]. Dostupné na WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/esf_mat/opatreni_3.2/studijni_materialy/vyvpsyc_h.doc>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I.	Kazuistika č. 1
Příloha II.	Kazuistika č. 2
Příloha III.	Kazuistika č. 3
Příloha IV.	Kazuistika č. 4
Příloha V.	Kazuistika č. 5
Příloha VI.	Kazuistika č. 6

PŘÍLOHY

Příloha I.

Kazuistika č. 1

Manželé V. se rozvedli, když jejich dceři Ludmile bylo 5 let. Okresní soud svěřil nezletilou do výchovy matky, otcí stanovil výživné, styk upraven nebyl. Důvodem rozvratu manželství byla nová známost matky. Po roce si otec podal návrh na úpravu styku s nezletilou, jelikož ústní dohoda mezi ním a matkou nefungovala. Soud upravil styk nezletilé Ludmily s otcem na každý lichý kalendářní víkend. Otec se občas dostavil na OSPOD, kde si stěžoval na péči matky. Matka se vždy k celé záležitosti vyjadřovala. Často uváděla, že otec dceru předává nemocnou. Ludmila je od narození náchylná, má sníženou imunitu a dýchací potíže. Také ji nechal ostříhat bez jejího souhlasu. Domluveno, že matka bude řádně předávat dceru otcí. Až do 13 let Ludmily byly na OSPOD řešeny jen občasné problémy týkající se styku s otcem. S přibývajícím věkem Ludmila začala projevovat zájem jezdit k otcí méně často, než když byla menší. S nástupem puberty začala mít jiné zájmy, chtěla se více stýkat se svými vrstevníky. Také se u ní objevila lupénka, styděla se, že se musí mazat mastí. S otcem probírala přání jezdit k němu jen na jeden den za 14 dní. Na to otec nechtěl přistoupit, i když již měl novou rodinu. Stále trval na dodržování soudem určeného styku. Vše bylo opět řešeno na OSPOD. Ludmila přestávala chtít jezdit k otcí stále více. Jako důvod uváděla neshody s jeho novou manželkou. Otec tuto situaci začal řešit přes OSPOD podáváním častých stížností. Matka se vždy dostavila a vysvětlila situaci. Sdělila, že Ludmila je před každým stykem s otcem velice stresovaná, plačtivá, stále se dotazuje, zda musí jít k otcí. Z tohoto důvodu matka vyhledala odbornou pomoc u dětského psychologa. Hlavní obavy Ludmily byly, aby nemusela spát u otce, že na ni jeho manželka někdy křičí. Občas si hezky hraje s nezletilou Janou (nevlastní sestrou), která je ještě malá. Od té doby neustále otec docházel na OSPOD, kde si stěžoval, že ho dcera Ludmila odmítá navštěvovat, nebo že bývá často nemocná. To si pak ověřoval u dětské lékařky.

Matka se následně dostavovala na OSPOD, kde opakovaně uváděla, že dcera má dýchací potíže, od otce přijíždí ve špatném psychickém stavu, který zhoršuje lupénku, stěžuje si na špatné zacházení. Když má otce znovu navštívit, trpí bolestmi břicha, pláče a prosí matku, aby ji tam již neposílala. Otec neustále vyhrožoval matce odebráním dcery. Vše se opakovalo dokola. Ludmila se před a po návštěvě otce špatně soustředila, byla neklidná, plakala, odmítala jít k otci. Matka ji vždy musela přesvědčit a občas i něco slíbit, aby se měla na co těšit. Ludmila byla z celé situace nešťastná. Nakonec matka podala návrh na úpravu styku otce s nezletilou. Po opakovaném soudním jednání okresní soud vydal rozsudek o změně styku. Ludmila byla též předvolána k soudnímu jednání, aby se sama vyjádřila k situaci, protože otec stále nevěřil, že si již nepřeje k němu tak často jezdit, že má své zájmy, koníčky, kamarády. Také byla k soudu předložena zpráva z psychologického vyšetření, ve které se uvádí, že vývojová fáze dívky (citlivost intimních témat, rozvoj sebeúcty, rezonance citů...) byla významně podmíněna též novou rodinou otce. Nakonec byl styk nezletilé s otcem upraven na každou neděli v lichém kalendářním týdnu. Prozatím styk Ludmily s otcem probíhá bez větších komplikací. 14letá Ludmila se velmi zklidnila. Matka dohlíží, aby dcera pravidelně navštěvovala otce.

Příloha II.

Kazuistika č. 2

Manželství manželů B. bylo rozvedeno a dvě nezletilé děti Lukáš (6) a Marie (3) byly svěřeny do péče matky. Když bylo Lukášovi 13 let, podal jeho otec návrh na změnu výchovného prostředí a žádal svěřením syna Lukáše do své péče. Jako důvod uváděl nespokojenost Lukáše s přítelem matky B. V návrhu uvedl, že přítel matky není na syna hodný, bije ho, vulgárními výrazy před ním nadává matce. Také uvedl, že se matka o Lukáše nestará dostatečně a dobře, nevěnuje mu čas na učení, z práce jezdí pozdě. Lukáš byl v častém kontaktu s otcem, projevil přání být v Praze s ním a jeho přítelkyní, se kterou si rozumí. Lukáš bojkotoval

rozhodnutí matky, domlouval se s otcem na styku, chodil častěji k otcovské babičce. Na návrh otce byl Lukáš svěřen předběžným opatřením do péče otce. Desetiletá Marie zůstala v péči matky. Na OSPOD bylo předtím s Lukášem několikrát osobně hovořeno. Báł se přítele matky, ale i matky samotné, moc si přál být s otcem. Po převzetí usnesení o předběžném opatření se paní B. dostavila na OSPOD velice rozčilená, podle ní tam byly samé lži. Matka uvedla, že je syn drzý, nevychovaný, sprostý, nechce nic dělat atd., že celá situace je ve skutečnosti opačná, než uvedl otec a syn. Přesto syna odevzdala do péče otce. Po měsíci se dostavila matka znovu na OSPOD a do protokolu uvedla, že se jí nelíbí, že Lukáš je sice svěřen otci, ale je v péči mateřské babičky, otec se o něj nestará. Opětovně matka uvedla, že údaje uvedené v návrhu na předběžné opatření jsou zkresleny. Se synem měla od začátku školní docházky výchovné problémy, docházela s ním k psychologům a psychiatrům. Uvedla, že se Lukáš chová účelově, aby ho otec politoval, že si chce Lukáš žít podle svých pravidel, nechce se přizpůsobovat, ani pomáhat. Přestože mají spolu špatné vztahy, bude usilovat o zrušení předběžného opatření, aby syna řádně vychovala. Na OSPOD se řešily problémy, které se týkaly především Lukáše a jeho školní docházky. Nakonec otec Lukáše přehlásil do základní školy v Praze. Vztahy mezi matkou a Lukášem jsou stále špatné. Matka usiluje o kontakt, zatímco Lukáš má pořád výmluvy, o matce nemluví hezky. Navštěvuje ji nepravidelně. Nyní začal otec přemlouvat i Marii, aby se přestěhovala k němu do Prahy, ale to Marie zatím nechce. S matkou má dobrý vztah.

Příloha III.

Kazuistika č. 3

Problémy mezi manželi T. začaly zhruba před rokem. Na OSPOD se dostavila paní T. a dotazovala se na postup v případě podání návrhu na rozvod. Paní T. se od manžela odstěhovala i s dětmi do pronájmu. Při soudním jednání byli nezletilý Martin (13 let) a nezletilá Lucie (11 let) svěřeni do péče matky,

kteřá s otcem uzavřela dohodu ohledně výživného i styku. Styk ponechali na dohodě podle potřeb a požadavků dětí. V brzké době došlo i k rozvodu. Děti k otci chodily velice často, přespávaly u něho každou středu a převážnou část prázdnin. Postupně si děti začaly přát bydlet u otce nastálo a k matce docházet podle dohody. Matka to velice špatně nesla. Jako hlavní důvod děti uváděly, že chtějí žít v bytě, kde vyrůstaly. Matka na to reagovala tím, že začala návštěvy dětí u otce omezovat, dokonce i zakazovat. Několikrát řešeno na OSPOD, kde otec uvedl i do protokolu, kdy se změnil přístup dětí. Hlavním důvodem bylo, že se děti dozvěděly o vztahu jejich matky a pánem S. Také se objevily neshody dětí s matkou, která Lucii řekla, že si nebude vybírat s kým chce žít. Bylo zaznamenáno, že se matka snaží s dětmi manipulovat, slibovala jim dárky a výhody. Otec uznal, že matka T. je dobrá matka, ale od doby co má přítele se změnila, chová se jinak, děti jdou stranou, upřednostňuje vlastní zájmy. Pan T. se rozhodl podat návrh na změnu výchovného prostředí. Mezitím však docházelo k problémům ve vztahu matky s dětmi. V té době bylo Lucii už 12 let, byla nešťastná, že ji matka nutí stýkat se s přítelem S. Vyhrožovala útekem k otci. Pokud přítel matky nebyl doma, mohly děti k otci, jinak nesměly. Proto otec začal situaci řešit. Děti přivedl na OSPOD, kde celou situaci potvrdily. Lucie zde také uvedla, že přítele matky nemá ráda a proto vznikají problémy a moc si přeje bydlet s otcem, jinak že uteče. Při ústním jednání, kam byla matka T. pozvána, vysvětlila situaci. Přiznala, že ví, že se děti s přítelem nechtějí stýkat, ale že je nenutí. Také zde uvedla, že děti chtějí být u otce jen proto, že se ho bojí. V minulosti ji napadl slovně i fyzicky. Nezletilý Martin, již 14letý, toho měl být svědkem, proto otce dětí opustila. Nikdy však nebyla na policii ani u lékaře. Toto však doposud nikde nebylo zmíněno, není tedy jisté, zda se vše zakládá na pravdě. Matce bylo na OSPOD sděleno, že u soudního jednání budeme hájit zájmy a přání dětí. Rodiče byli informováni o dalším postupu a také bylo navrženo, aby se pokusili o dohodu. Při soudním jednání ohledně změny výchovného prostředí byly vyslyšeny i děti, které si přály být v péči otce. Okresní soud svěřil děti do péče otce. Matka zvažuje odvolání.

Příloha IV.

Kazuistika č. 4

Pavlovi bylo 13 let a Filipovi 11 let, když jejich matka paní M. podala návrh na rozvod. Hlavním důvodem byly manželské neshody, které se rodiče snažili řešit i v rodinné poradně, ale bezvýsledně, a také neustálá kontrola pana M. Chtěl vědět, kam jde matka, na jak dlouho, k prarodičům ji nechtěl pouštět. Paní M. už tlak nevydržela a chtěla svěřit chlapce do své péče. Tím se rozpoutal boj mezi rodiči. Otec učinil na OSPOD vyjádření k návrhu matky, kde nesouhlasil se vším co matka uvedla. Podle něho se nezakládalo na pravdě. Požadoval svěřit chlapce do své péče, že jedině on je schopný poskytnout dětem lepší výchovu, jak ve směru finančním, tak i v mnoha dalších ohledech, jelikož tráví více času doma. Uvedl, že děti připravuje do školy, chodí na rodičovské schůzky atd. Také se jim velmi věnuje ve volném čase. Oba hrají hokej od svých 6 let. Vše je finančně i časově náročné, podporuje je v této zálibě. Zpochybňoval péči matky, která jako prodavačka v supermarketu nemůže vše zastat, jelikož pracuje i v sobotu a v neděli, podle směn. Před soudním jednáním bylo provedeno sociální šetření v rodině. Rodiče se nemohli dohodnout, komu zůstane byt, navzájem se chtěli vyplatit, oba chtěli chlapce do své péče. Během sociálního šetření se hádali, vzájemně napadali. Nemohli dospět k dohodě. Již dříve se snažili řešit situaci v poradně, avšak bezvýsledně. Chtěli se ještě pokusit dohodnout před soudním jednáním pomocí právních zástupců. Při šetření bylo hovořeno s oběma chlapci. Pavel i Filip uvedli, že mají rádi oba rodiče, chtěli by zůstat nejraději s oběma, ale hlavně chtějí zůstat v bytě, ve stejném městě, stejné škole, chtějí chodit na hokej, mít stejné kamarády. Domnívali se, že byt zůstane otci, proto také uvedli, že chtějí zůstat asi s tátou. V případě, že by měla matka pronájem ve stejném městě, ještě by vše zvážili. Při soudním jednání pak byli chlapci svěřeni do péče otce. Když bylo Pavlovi 14 let a Filipovi 12 let, začala matka zvažovat návrh na změnu výchovného prostředí, protože syny vídala málo. Občas měla pocit, že chlapci jsou od otce zmanipulovaní, když v sobotu nehrají hokej, stejně jí nezavolají, aby se s nimi mohla sejít. Nebyla si však jistá, zda by chlapci

o to také stáli, proto se s nimi dostavila na OSPOD, kde uvedla, že chlapci nejsou u otce spokojeni. Otec je prý vydírá, že když nebudou dělat věci podle něj, nebude jim platit hokej. Chlapci vše potvrdili, přiznali také, že se doma s otcem hádají ohledně prázdnin. Otec nechce, aby podle dohody byli s matkou, po které se jim stýská. Většinou, když je otec chce k něčemu přinutit, vyhrožuje, že jim nebude platit hokej. Přiznali, že chtějí být s matkou v kontaktu, že jim chybí. Proto matka podala s pomocí OSPOD návrh na změnu výchovného prostředí nezletilých dětí. Společně se syny čeká na výsledek soudního jednání.

Příloha V.

Kazuistika č. 5

Paní L. podala návrh na úpravu poměrů k nezletilému Vojtovi a Dominikovi, zároveň požádala i o rozvod. K soudu předložila dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, kde se rodiče zavázali ke střídaté péči po 1 týdnu. Dohodli se také na výši výživného a různých situacích. Soud dohodu schválil. Takto to fungovalo více jak tři roky, než se změnila situace matky, která se znovu provdala, narodilo se jí další dítě a přestěhovala se do vzdálenějšího města k příteli. Zachovat střídatou péči již nebylo možné kvůli dojíždění do školy. Matka proto podala k okresnímu soudu návrh na svěřeni Vojty (14 let) a Dominika (12 let) do své péče a zrušení střídaté péče. Doposud probíhalo vše v pořádku. Otec nikdy neměl výhrady proti péči matky a naopak, matka vždy chválila péči otce. Chlapci se dobře učili, každý z nich měl vyznamenání. Se svými rodiči měli dobrý vztah. Otec je vedl ke sportu, cvičení, matka se věnovala duševní stránce. Při pohovoru na OSPOD chlapci sdělili, že chtějí žít společně, ne každý jinde. Už by chtěli mít někde domov. Nebaví je, zvláště Dominika, neustálé balení a stěhování, jednou k babičce otce, podruhé k babičce matky, pak zase k mamce, k taťkovi. Oba se vyslovili, že mají rádi oba rodiče, chtěli by být s oběma, ale to nebylo možné. Nakonec se vyjádřili ve prospěch matky. Místo, kam se přestěhovala matka dobře znají, mají tam již nové kamarády

a také s novým manželem matky vycházejí dobře. Otec se o podání návrhu matky dověděl od sociální pracovnice. Střídavá péče mu vyhovovala, méně už jeho synům. Nechtěl na takovou variantu přistoupit. Přání chlapců také nerespektoval. Viditelně s návrhem nesouhlasil. Soudní jednání bylo odročeno za účelem vypracování znaleckého posudku na nezletilé děti. Vojtovi již bylo skoro 15 let, když bylo konečně rozhodnuto. Podle výsledků je Vojta velmi citově vázán na matku a 13letý Dominik zase preferuje oba rodiče. Na základě znaleckého posudku byli chlapci svěřeni do péče matky. Otec se proti tomu odvolal. Do jednání vstoupili právníci rodičů a před odvolacím soudem uzavřeli dohodu ve smyslu, že se Vojta svěří do výchovy matky a Dominik se svěří do střídavé péče obou rodičů. Střídání bude probíhat ve dvoutýdenních intervalech. Se starším Vojtou byl upraven styk s otcem.

Příloha VI.

Kazuistika č. 6

Manželé P. se rozvedli, když bylo nezletilé Romaně 7 let. Soud ji svěřil do péče a výchovy matky. Otec byl oprávněn se s dcerou stýkat každý lichý týden v sobotu a v neděli v určený čas. Asi tři měsíce styk otce s Romanou probíhal tak, jak měl. Pak se začaly objevovat problémy se stykem. Otec nedodržoval smluvené návštěvy, tím narušoval Romaně program. Když s ním měla Romana odejít, nechtělo se jí, matka ji vždy pořád dokola musela přesvědčovat. Návštěvy postupně ustupovaly, až zanikly. V září 2009 se na OSPOD dostavila matka Romany a požádala o pomoc s návrhem na zvýšení výživného. To už bylo Romaně 11 let. Zanedlouho zareagoval otec, který se až dosud o Romanu nezajímal. Najednou se po tolika letech začal domáhat návštěv s dcerou, přestože je sám předtím ukončil. Sice se jí občas telefonicky ozval, ale nebyli spolu vůbec v kontaktu, přestože se matka snažila vyjít mu vstříc. Nyní je však situace jiná. Romana není zvyklá na otce a velice špatně snáší, že si pro ni otec v sobotu jezdí. Pamatuje si, že se v minulosti stávalo, že byla připravená na návštěvu k otci,

ale bez omluvy pro ni nedorazil ani nezavolal. Romana byla velice zklamaná, bylo to pro ni těžké. Přesto se nyní snažila za pomoci matky vztah s otcem obnovit. Narážela však na problémy. Nelíbilo se jí, že otec vymyslel program podle sebe, vůbec se nezajímal, zda něco Romana nemá nebo nechce. Romana byla z otcova jednání nešťastná, matka uvažovala o psychiatrickém vyšetření nebo o pomoci v pedagogicko-psychologické poradně, případně o omezení styku dcery s otcem. Jakmile však proběhlo soudní jednání o zvýšení výživného, kde otec Romany sehrál pár infarktových scén, kde i přesto bylo výživné zvýšeno, snaha otce o styk s Romanou ustala. Rázem přestal jezdit za Romanou, zajímat se o ni, nenašel si k ní cestu. Vztah mezi otcem a dcerou se nemohl rozvíjet. Matka má nyní obavy, aby otec po čase zase nevstoupil do života Romany a zklamání se znovu neopakovalo.

ABSTRAKT

DVOŘÁKOVÁ, J. *Rozvod a jeho negativní dopad na vývoj dítěte staršího školního věku.* České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce D. Urban.

Klíčová slova: rozvod, svěření dítěte do výchovy rodiče, vývoj dítěte staršího školního věku (11 – 15 let), dopad rozvodu na dítě, vztahy mezi rodiči a dětmi

Práce se zabývá problematikou rozvodu a jeho negativního dopadu na vývoj dítěte staršího školního věku. Především v oblasti vztahu s druhým rodičem.

Teoretická část obecně charakterizuje rozvod, svěření dítěte do výchovy rodiče, rodičovskou péči. Stručně popisuje vývoj dítěte staršího školního věku (11-15 let), dopad rozvodu na dítě v oblasti vztahu dětí s rodiči i možnosti řešení.

Praktická část obsahuje výsledky výzkumného šetření, kterým se potvrdil negativní dopad rozvodu na vývoj dítěte staršího školního věku. Výsledky výzkumu jsou také srovnány s odbornou literaturou, která se týká problematiky rozvodu a dětí. Součástí práce jsou i poznatky prožívání vztahu dětí s druhým rodičem po rozvodu.

ABSTRACT

Divorce and its negative effect on teenage child development

Key words: divorce, child custody, teenage child development (11-15 years old), effect of divorce on a child, relationships between divorce parents and their children

The case study discusses problems arising from divorce and its negative effect on teenage child development. It especially focuses on relationships between children and parents.

The theory part of this study is looking at common characteristics of teenage children of divorced parents, child custody, and care for children by their parents after divorce. It briefly describes the emotional effect divorce has on a child development; aged between 11-15 years old. Further, this part of the study discusses options available to parents to keep healthy relations with their children after divorce.

The practical part of this case study includes findings from a recent survey. The results are compared with literature, written by experts in the field of child's welfare after divorce. This part is especially focusing on relationships between children and the „other“ parents; parents which have not been given custody of their child.